

Grażyna Wyszomirska. Muzyka, fotografia, teatr...

Czarno-białe klawisze fortepianu i monochromatyczna fotografia. Z formalnego punktu widzenia miały do siebie najbliżej w tak przełomowym dla estetyki fotografii okresie, jakim był modernizm. Wpływy konstrukttywizmu, kubizmu, surrealizmu, precyzjonizmu zaowocowały wyraźną rytmizacją tworzonych obrazów. Zaczęto sięgać po kolaż i fotomontaż, zwrócono uwagę na sekwencyjność ruchu uchwyconego dzięki rozwojowi techniki fotograficznej. Fotogramy László Moholy-Nagy'ego czy Man Raya, przez niektórych określane jako „grafika światła”, akcentujące swą stronę formalną, daleką od konwencjonalnego przedstawiania rzeczywistości, bliższe były muzyce niż tradycyjnym sztukom obrazowania.

Te „miejsca wspólne” obecne są również w twórczości innych postaci, niezwiązanych z konkretnym nurtem artystycznym, np. Ewy Rubinstein, córki pianisty Artura, która jest jedną z bardziej wrażliwych polskich artystek współczesnych. Jej fotografie znajdują się w prywatnych i państwowych kolekcjach na całym świecie. Artystka jest też organizatorką Międzynarodowego Festiwalu Muzycznego im. Artura Rubinsteina w Łodzi.

Związki muzyki z fotografią widać również u Grażyny Wyszomirskiej (z d. Jeszke), która z zawodu była pianistką. Urodziła się 5 grudnia 1919 r. w Wieluniu. Od 1954 r. pracowała jako fotograf teatralny.

Przedstawienia Teatru Polskiego we Wrocławiu fotografowała w latach 1964–1971. W zbiorach Dokumentów Życia Społecznego Zakładu Narodowego im. Ossolińskich znajduje się bogata dokumentacja: z 1964 roku – jednej sztuki, 1966 roku – pięciu sztuk, 1967 – dziewięciu sztuk, 1968 – dwunastu sztuk, 1969 roku – sześciu sztuk, 1970 – sześciu sztuk, 1971 – dwóch sztuk.

Na niespełna 800 fotografiach Grażyny Wyszomirskiej można zobaczyć aktorów, którzy byli związani z Teatrem Polskim we Wrocławiu. Wśród nich znajdują się m.in.: Igor Przegrodzki (1926–2009), Piotr Kurowski (1922–2001), Ignacy Gogolewski (ur. 1931), Janusz Ostrowski (ur. 1938), Antonina Girycz (ur. 1939), Borys Borkowski (1921–1988), Iga Mayr (1921–2001), Sabina Wiśniewska (1910–1988), Andrzej Polkowski (1922–1979), Władysław Dewoyno (1915–1991), Jadwiga Skupnik (ur. 1938), Ferdynand Matysik (ur. 1931), Tadeusz Skorulski (1925–1995), Jan Peszek (ur. 1944), Albert Narkiewicz (1924–2003), Bolesław Abart (ur. 1935), Marian Wiśniowski (1929–2007), Zygmunt Bielawski (1937–2006), Jerzy Fornal (ur. 1926), Andrzej Mrozek (ur. 1940), Adolf Chronicki (1912–1989), Ignacy Machowski (1920–2001), Zdzisław Karczewski (1903–1970), Paweł Galia (ur. 1943), Halina Buyno-Łoza (1907–1991), Artur Młodnicki (1911–1972), Bogusław Danielewski (ur. 1928), Erwin Nowiaszak

Fot. Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu.

(1932–1990), Halina Romanowska (1924–1998), Łucja Burzyńska (ur. 1924), Józef Skwarek (ur. 1938), Witold Pyrkosz (ur. 1926), Krzesiśława Dubielówna (ur. 1934) czy Ryszard Kotys (ur. 1932). Fotografie te stanowią doskonałe źródło informacji dla badacza sztuki teatralnej.

XIX-wieczne, pierwsze zdjęcia teatralne były w pełni inscenizowane i realizowane w atelier fotografa. Wpływ na to miały ograniczenia techniczne związane z niską światłoczułością emulsji. Wraz z rozwojem możliwości rejestracji odgrywanych spektakli można było wejść z aparatem na deski sceny teatralnej. Grażyna Wyszomirska w twórczy sposób wykorzystwała możliwości pracy z aktorami w studiu i oprócz dokumentowania spektakli wykonywała portrety w atelier. Widać na nich próbę uchwycenia psychologicznego wizerunku postaci. Forma tych prac jest silnie eksperymentalna, autorka użyła do ich wykonania technik kolażu, wielokrotnej ekspozycji i nakładania koloru.

W stylu fotografii Wyszomirskiej widać dążenie do zachowania jak najbardziej obiektywnego sposobu rejestracji. Stosuje naprzemiennie plany: ogólne,

ukazujące całość scenografii, grę światła czy relacje między aktorami, oraz bliskie, pozwalające dostrzec niuanse w mimice wybranych postaci, subtelności często umykające widzowi. Jej metoda fotografowania nie przysłania nadrzędnej roli sztuki teatralnej, to spektakl jest na pierwszym miejscu. Jej obecność na scenie jest dla odbiorcy niewyczuwalna i taka również w pewnym stopniu była zapewne dla aktorów, mimo że fotografowała ich często ze środka sceny. Cenną rzadkość w jej archiwum stanowią niezwykle sugestywne ujęcia z nietypowego punktu widzenia, jak na przykład zdjęcie ze *Snu srebrnego Salomei* z 20 września 1976 r. (premiera 15 września 1967 r.), które wykonała z góry, kilka metrów nad aktorami, by podkreślić dynamizm sceny. Warto wspomnieć, że autorem scenografii była Krystyna Zachwatowicz, układ pantomimy przygotował Henryk Tomaszewski, a na scenie spotkało się wielu wybitnych aktorów, w tym Igor Przegrodzki.

Wyszomirska należała do grona najaktywniejszych w okręgu wielkopolskim ZPAF, uczestniczących w wystawach zespołowych, krajowych i zagranicznych. Miała piętnaście wystaw indywidualnych,

Fot. Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu.

a w latach 1963–1972 dziesięć o tematyce teatralnej.

Jej fotografie były publikowane w almanachach teatralnych, kalendarzach, albumach teatralnych i baletowych, wydawnictwach muzycznych, publikowanych przez Arkady, PWN, Wydawnictwo Poznańskie, WAG. W latach sześćdziesiątych XX w. projektowała również plakaty.

Ostatnią wystawą zbiorową, na której prezentowano prace Wyszomirskiej (obok prac m.in. Stefana Arczyńskiego, Bronisława Schlabsa, Edwarda Hartwiga, który razem z Wojciechem Plewińskim należy do najwybitniejszych fotografów teatralnych XX w., i Fortunaty Obrąpalskiej) była prezentacja *Cień socrealizmu – fotografia poznańska w pierwszej połowie lat 50. XX wieku* z okazji Biennale Fotografii „Marginesy?” w 2011 r. Ekspozycja miała na celu krytyczne przyjrzenie się nurtowi socrealizmu w fotografii polskiej.

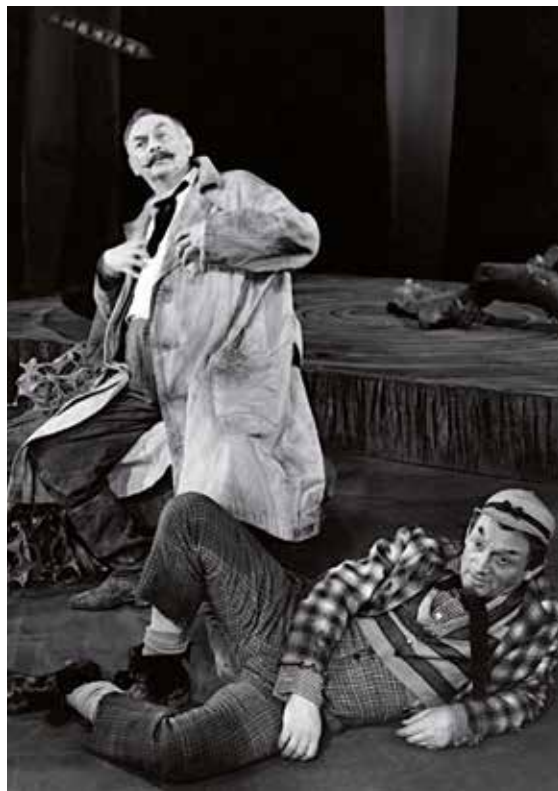
Wyszomirska w 1946 r. wstąpiła do Polskiego Towarzystwa Fotograficznego, a członkiem rzeczywistym Związku Polskich Artystów Fotografików była od 5 czerwca 1962 r. Należała również do Stowarzyszenia Autorów ZAiKS.

W 1957 r. otrzymała tytuł „Artist FIAP” (AFIAP), artystyczne odznaczenie przyznawane przez Międzynarodową Federację Sztuki Fotograficznej (Fédération Internationale de l’Art Photographique). To powstałe zaraz po II wojnie światowej stowarzyszenie zrzesza organizacje fotograficzne z całego świata. Polskim reprezentantem FIAP jest Fotoklub RP (Fotoklub Rzeczypospolitej Polskiej Stowarzyszenie Twórców), który wraz ze Związkiem Polskich Artystów Fotografików jest kontynuatorem Fotoklubu Polskiego, założonego w dwudziestolecie międzywojennym. Warunkiem otrzymania dystynkcji AFIAP jest m.in. udział w kilkunastu wystawach organizowanych pod patronatem Federacji i otrzymanie określonej liczby wyróżnień swoich prac przez władze stowarzyszenia. W tym samym roku honorowy tytuł Artiste FIAP otrzymał również Eugeniusz Haneman, autor m.in. fotografii dokumentujących Powstanie Warszawskie.

W 1979 r. Grażyna Wyszomirska została wyróżniona Odznaką honorową Miasta Poznania, w 1981 r. otrzymała wyróżnienie Zasłużony

Fot. Zaktad Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu.

Fot. Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu.

Fot. Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu.

Działacz Kultury, w 1987 r. medal 40-lecia ZPAF, a w 1989 r. 150-lecia fotografii.

Artystka zmarła 7 grudnia 2000 r. w Poznaniu. Oglądając jej prace, warto się zastanowić, czy – a jeśli tak, to w jakim stopniu – fotografia teatralna może pokazać nam więcej, niż jest w stanie odczuć w tradycyjnym odbiorze widz spektaklu. Oczywiście, przy założeniu, że będą to zdjęcia z naprawdę odgrywanych sztuk, a nie z przygotowywanych specjalnie dla fotoreporterów aranżacji scenicznych.

Być może przy okazji warto odwrócić pytanie i zastanowić się nie tyle nad samą fotografią w teatrze, ile nad tendencjami „teatralizacji” współczesnej fotografii. Teatr i fotografia z pozoru wydają się całkowicie odrębnymi, jeśli nie przeciwstawnymi, formami sztuki. Ruch i statyka. Życie i śmierć. Z etymologicznego punktu widzenia mają one jednak coś wspólnego. Zbliżają je grecki *theatron*, miejsce przedstawiania, oraz *theomai*, oznaczające widzieć, patrzeć, obserwować, co bez *photos*, światła, jest niemożliwe.

Dziękuję Panu Januszowi Nowackiemu, członkowi honorowemu Związku Polskich Artystów Plastyków Okręgu Wielkopolskiego, za nieocenioną pomoc w pozyskiwaniu materiałów dotyczących biografii Artystki.

Bibliografia

- Dział Dokumentów Życia Społecznego ZNiO.
Korespondencja z Januszem Nowackim (ur. 1939), honorowym członkiem ZPAF.
Materiały zebrane przez ZPAF – Okręg Wielkopolski, podpisane przez Grażynę Wyszomirską.
Fotografia poznańska, red. M. Wołyńska, R. Jasionowicz, Poznań 1998.
<http://www.fiap.net/>
<http://www.fotoklubrp.org/>
E. Kozakiewicz, *Pozy i gesty. Fotografia teatralna, kwiecień–maj 2005*, Kraków 2005.
Rekonstrukcje. Teatr Polski we Wrocławiu 1946–2011, red. J. Minałto, P. Rudzki, M. Sadocha, Wrocław 2010.
N. Rosenblum, *Historia Fotografii Światowej*, Bielsko-Biała 2005.
Twórcy poznańskiej fotografii 1895–1989, Galeria Miejska Arsenal, Poznań 1995.
<http://www.zpafpoznan.pl/>